

Наталія Бойко,
асистент кафедри мовознавчих дисциплін

УРОК НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ОСНОВНА ОРГАНІЗАЦІЙНА ФОРМА НАВЧАННЯ

Анотація. У статті проаналізовано таку основну організаційну форму навчання як урок, а саме: що таке урок; традиційну структуру уроку, яка визначається його змістом і місцем у циклі уроків; основні вимоги до уроку іноземної (німецької) мови в початковій школі, що впливають з цілей, змісту та технології навчання цього предмета та основні дидактичні й методичні принципи навчання, на яких повинен плануватися кожен урок.

Ключові слова: іноземна (німецька) мова, початкова школа, урок, основна форма, зміст, принцип, дидактичні принципи, методичні принципи, мовленнєва компетенція, мета, вміння, структура, вимоги.

Основною організаційною формою навчання німецької мови як іноземної є урок як частина і самостійна цілісна ланка всього навчального процесу в школі. Сутність уроку як самостійного цілого зумовлена його методичним змістом – сукупністю положень, що визначають його особливості, структуру, види та прийоми роботи.

Сучасний урок німецької мови в початковій школі має відповідати певним вимогам, що впливають з особливостей, цілей, змісту та технології вчителя цього предмета в початковій школі.

Проблемам уроку, його структурі, основним принципам, цілям, прийомам та методам присвячено чимало праць вітчизняних та зарубіжних дослідників. Серед них праці С.Ніколаєвої, О.Шерстюк, І.Зимня, П.Бех, Л.Биркун, Л.Гуревич, О.Вишневський, Є.Пассов, О.Хоменко, С.Кочеткової.

Метою нашої статті є проаналізувати урок як основну організаційну форму навчання, його складові, основні принципи, поділивши їх на

дидактичні та методичні й визначити, чим забезпечується мотиваційна спрямованість на уроці іноземної (німецької) мови в початковій школі.

Мета роботи зумовлює вирішення таких завдань: 1) визначити структуру уроку як основної організаційної форми навчання; 2) проаналізувати основні принципи та вимоги до сучасного уроку іноземної (німецької) мови в початковій школі.

Як відомо, структура уроку визначається його змістом і місцем у циклі уроків. Традиційно урок складається з етапів. У цілісній його структурі можна виділити початок, основну та заключну частини уроку.

Початок уроку виконує дві важливі функції: організацію класу до активної роботи на уроці (привітання, приведення учнів до готовності співпрацювати, повідомлення цілей уроку) та створення іншомовної атмосфери з метою переведення учнів на іншомовну мовленнєву діяльність. Особливу увагу потрібно приділяти мовленнєвій зарядці.

В ході основної частини уроку вирішуються його головні завдання: подача нового матеріалу, тренування учнів у вживанні цього матеріалу в мовленні, практика в мовленнєвій діяльності, систематизація (узагальнення) вивченого і контроль мовленнєвих навичок та вмінь.

При плануванні введення нового матеріалу важливо правильно визначити обсяг матеріалу для цього уроку, послідовність його презентації та співвідношення витрат часу на пояснення матеріалу та його тренування на користь останнього.

Кінець уроку повинен підсумувати те, чого було досягнуто на уроці. Його компонентами є повідомлення домашнього завдання та підбиття підсумків уроку. При поясненні домашнього завдання важливо передбачити також його запис на дошці, короткі інструкції щодо способів його виконання та оформлення. В окремих випадках доцільно перевірити як учні зрозуміли завдання і чи зробили записи в щоденниках. Завершуючи урок, учитель підсумовує успіхи учнів, торкаючись разом з тим і недоліків їх роботи,

оголошує та мотивує оцінки, записує їх в журнал та щоденники учнів, роз'яснює домашнє завдання [2, с.328].

Розглянемо вимоги до уроку німецької мови, що впливають з цілей, змісту та технології навчання цього предмета у школі.

- Мовленнєва спрямованість уроку німецької мови. Кожен урок повинен мати мовленнєву спрямованість. Визначення мовленнєвої діяльності як основного об'єкта навчання передбачає формування чотирьох видів цієї діяльності – слухання, говоріння, читання, письма на уроці німецької мови. Урок має переслідувати конкретні практичні цілі, спрямовані на формування й розвиток мовленнєвих навичок і вмінь.

С.Кочеткова [1, с.15] зазначає, що початкове навчання німецької мови – важливий етап, під час якого відбувається розвиток основ комунікативної компетенції, що містить такі аспекти: - уміння фонетично правильно повторити слова (за вчителем чи за диктором); - накопичення, закріплення та активізація словникового запасу; - володіння певною кількістю нескладних граматичних структур.

- Комплексність уроку німецької мови. Комплексність уроку німецької мови зумовлена природою мовлення: всі види діяльності взаємодіють, сприяють формуванню один одного. На уроці німецької мови всі аспекти мови – фонетичний, лексичний, граматичний – вивчаються взаємопов'язано, кожна доза мовного матеріалу опрацьовується в усіх видах мовленнєвої діяльності.

- Німецька мова – мета і засіб навчання. Навчальна діяльність учнів залежить від спрямованості їх особистості, що головним чином виявляється в потребах і в мотивах. Характерними для молодших школярів є потреби у грі, рухах, зовнішніх враженнях, пізнавальні потреби. Врахування цих потреб реалізується в інтегруванні іншомовної діяльності школярів з різними видами практичної діяльності, типовими для їх віку: руховою, ігровою, трудовою, образотворчою. Завдяки подібній інтеграції досягається необхідна для цього ступеня динаміка уроку; навчальна діяльність дітей набуває

характеру гармонійного і розвиваючого процесу, де один вид діяльності переходить в інший, а завдання оволодіти мовленнєвими спілкуванням залишається відкритим.

- Висока активність розумово-мовленнєвої діяльності учнів. Ефективність уроку визначається ступенем розумово-мовленнєвої активності учнів, і завдання вчителя полягає у залученні їх до активної внутрішньої розумової та зовнішньої мовленнєвої діяльності і підтриманні її протягом уроку.

В.Редько [4, с.25] зазначає, що молодші школярі можуть орієнтуватися на форму і колір предмета, тому зовнішня привабливість навчального матеріалу відіграє значну роль у характері їх сприймання. У ряді методичних досліджень, присвячених проблемам сучасного навчального процесу з німецької мови у початковій школі, відзначається, що серед традиційних засобів унаочнення найчастіше використовуються ті, що слугують опорою для усного мовленнєвого висловлювання, здебільшого – це статичний малюнок для здійснення опису. Рідше трапляються сюжетні малюнки, що пов'язані з певною темою, наприклад, схематичне відтворення робочого дня школяра. Тому рекомендується використовувати сюжетні малюнки із зображенням відомих літературних героїв із казок, смішних і цікавих історій.

- Різноманітність форм роботи учнів. Учні повинні сприймати різні мовленнєві зразки, відповідно до яких мають діяти. Необхідно також підкреслити, що учні даної вікової категорії не можуть довго зосереджуватися на одному об'єкті або дії, тому урок німецької мови має бути насичений такими вправами, які б дали змогу урізноманітнити навчальну діяльність, допомогли б спрямувати увагу учнів у потрібне русло. Велике значення для підтримки уваги під час уроку має використання наочності і технічних засобів навчання. Виважений підбір таких засобів впливає на розум і почуття дітей, викликає інтерес до предмета, робить їх мовлення образним та емоційним. Основний акцент слід робити на

мимовільному запам'ятовуванні, оскільки у дітей цього віку ще не сформовані загально-навчальні навички та вміння.

Не слід перевантажувати урок різними формами роботи, оскільки вони, так само як і одноманітні вправи, спричиняють швидку стомлюваність учнів. Вчитель повинен прагнути розвивати активну розумову діяльність учнів, їх фантазію, кмітливість. Проте не слід забувати, що творчі завдання потребують старанної підготовки, точного відбору та дозування матеріалу, чіткої його організації, розробки прийомів стимуляції та активізації учнів.

Завданням учителя є створення природних переходів від однієї частини уроку до іншої і від одного виду вправ до іншого. Роль таких „місточків” можуть виконувати бесіда з учнями, що переключає їх на інше завдання, коротке дотепне оповідання, ілюстрація, етикетний діалог тощо. Отже кожний з етапів уроку має свій „організаційний момент”, що готує даний етап. Його функція – орієнтування учнів на наступну роботу, мотивація їхньої діяльності, повідомлення про те, чим будуть займатися учні та що для цього слід зробити. Важливо також націлити учнів на результат їх діяльності, якого вони повинні досягти в кінці уроку чи певного етапу.

- Мотиваційне забезпечення навчальної діяльності (суб'єктивний світ учня, власні бажання, пристрасті, особистісна зацікавленість у навчанні). Матеріал повинен бути цікавим, відповідати смакам та уподобанням учнів. Прийоми роботи з навчальним матеріалом повинні приваблювати учнів. Цьому сприяють колективні роботи, де учень відчуває себе суб'єктом спілкування, навчальні ігри, що ставлять учнів у життєву ситуацію. Учень повинен усвідомлювати рівень своєї успішності у вивченні іноземної мови, бо це викликає задоволення собою, відчуття прогресу в учнів. На мотивацію навчання позитивно впливає сприятливий психологічний клімат на уроці.

Потрібно, щоб мотиваційне забезпечення навчальної діяльності було б зумовлене власними бажаннями, зацікавленістю учнів у навчанні.

Л.Палій [3, с.6] виділяє низку чинників, якими забезпечується на уроці мотивація: - матеріал, що використовується, має бути цікавим, відповідати

віковим особливостям та уподобанням учнів; - привабливість прийомів роботи (ігри-конкурси, рольові, рухові ігри), проблемні завдання до вправ; - усвідомлення учнями рівня своєї успішності у вивченні німецької мови; - сприятливий психологічний клімат на уроці позитивно впливає на учня.

Загальновідомо, що кожен урок німецької мови повинен плануватися на основі дидактичних та методичних принципів навчання.

До **дидактичних принципів** відносимо принципи наочності, посиленості, міцності, свідомості, науковості, активності, виховую чого навчання, індивідуалізації, доступності, систематичності та послідовності, колективності, проблемності, розвиваючого навчання.

Принцип наочності забезпечується у навчальному процесі з німецької мови створенням відповідних умов для чуттєвого сприймання іншомовного оточення. Розрізняють слухову і зорову наочність.

Принцип посиленості у навчанні німецької мови в середньому навчальному закладі передбачає ретельний відбір навчального матеріалу і видів вправ з цим матеріалом з урахуванням рівня підготовки учнів. Завдання, що ставляться перед учнями, повинні бути їм зрозумілими. Необхідно врахувати рівень володіння німецькою мовою, а також рівень сформованості спеціальних навчальних умінь, для того щоб поставлене завдання було успішно виконане учнями. На посиленість виконання завдань з німецької мови можуть впливати обсяг матеріалу, темп виконання завдання, невідповідність рівня реальних умінь учнів тим, які необхідні для виконання завдань. Посиленість означає відповідність рівня готовності учнів виконати завдання ступеню складності цього завдання.

Принцип міцності набуває особливого значення у навчанні німецькій мові, оскільки опанування мови пов'язане з накопиченням засвоєного мовного та мовленнєвого матеріалу.

Міцність засвоєного мовного та мовленнєвого матеріалу може бути забезпечена у навчальному процесі шляхом підвищення змістовності навчального матеріалу, здійснення яскравого першого знайомства з новим

матеріалом для створення живих образів, пошуку конкретних асоціацій, які виконують роль „гачка” в пам’яті, мобілізації мислення і почуттів, які сприяють запам’ятовуванню, виконання численних тренувальних вправ, систематичного повторення того, що зберігається в пам’яті, роботу всіх аналізаторів у процесі засвоєння матеріалу, виконання великої кількості творчих завдань, систематичного контролю знання матеріалу і вмінь володіння ним.

Принцип свідомості передбачає цілеспрямований підбір навчального мовного та мовленнєвого матеріалу, який забезпечує розвиток пізнавальних здібностей учнів. Учні повинні свідомо оволодівати навичками та вміннями інтелектуальної праці. Свідоме оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю забезпечує сталість набутих навичок і вмінь, дає можливість учням здійснювати самоконтроль і самокорекцію.

Принцип науковості – учням пропонуються для засвоєння надійно обґрунтовані в сучасній науці положення і при цьому застосовують методи навчання, які за своїм характером наближаються до методів науки, основи якої вивчаються.

Принцип активності передбачає мовленнєво-розумову активність учнів в оволодінні іншомовною мовленнєвою діяльністю. В методиці навчання іноземних мов розрізняють інтелектуальну (постановка проблемних завдань, які стимулюють пізнавальні процеси), емоційну (цікаво чи не цікаво вчити іноземну мову) та мовленнєву активність.

Принцип виховуючого навчання реалізується в такій організації навчального процесу, який забезпечує учням можливість проявити себе як особистість, отримати гармонійний і всебічний розвиток свого соціального статусу, удосконалити свої здібності.

Принцип індивідуалізації реалізовується шляхом урахування індивідуально-психологічних особливостей учня, які значно впливають на успішність оволодіння іншомовною мовленнєвою діяльністю.

До **методичних принципів** відносяться принципи комунікативності, домінуючої ролі вправ, взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, урахування рідної мови.

Принцип комунікативності сприяє успішному досягненню головної мети – навчити учнів здійснювати іншомовне мовленнєве спілкування в межах засвоєного навчального матеріалу.

Принцип домінуючої ролі вправ реалізовується шляхом виконання учнями різноманітних вправ, що спонукають їх до здійснення мовленнєвих дій, в основі яких лежать певні мовленнєво-розумові операції.

Принцип взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності дозволяє забезпечити навчання іншомовного спілкування найефективнішим чином.

Принцип урахування рідної мови дає можливість спрогнозувати труднощі у навчанні вимовної, лексичної і граматичної сторін іншомовного мовлення, у навчанні графіки, орфографії, при семантизації мовного матеріалу.

Враховуючи загальнопедагогічну специфіку навчального процесу в початковій школі, а також відсутність у дітей загальнонавчальних умінь і навичок, слід робити основний акцент на мимовільному запам'ятовуванні навчального матеріалу. На уроках німецької мови необхідно створювати довірливу, доброзичливу обстановку педагогічного спілкування, уважно і тактовно ставитись до учнів [2, с.223-226].

Типовою формою заняття в початковій школі виступає театралізована гра, якій підпорядковані завдання уроку. Як зазначає Л.Палій [3, с.6], театралізована гра-урок характеризується широким використанням елементів гри, змагання, прихованих форм контролю, функціональної музики, поєднанням індивідуальної, фронтальної форм роботи учнів з діяльністю в парах. Особливої уваги набувають рухливі ігри, які допомагають розрядити напруження, дати вихід загально мовній під час уроку руховій енергії учнів, стимулювати їх розумову діяльність.

Якість уроку прямо пропорційна тому, як вчитель готується до нього. Гарно підготовлений і проведений урок – радість як для дітей, так і для вчителя.

Список використаних джерел

1. Кочеткова С. Гра як метод навчання англійської мови / С. Кочеткова // Початкова освіта. – 2004. – №48. – С.13-16
2. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: [підручник /Колектив авторів під керівництвом С.Ю.Ніколаєвої]. – К.: Ленвіт, 2002. – 328с.
3. Палій Л. Урок іноземної мови в початковій школі / Л.Палій // Початкова освіта. – 2001. – №46. – С.6
4. Редько В. Молодші школярі ... які вони?: Залежність ефективності навчання іноземних мов учнів початкової школи від їхніх вікових особливостей / В.Редько // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2003. – №1. – С.22-30

Annotation. The article analyses the sense and principles of teaching foreign (German) language.

Key words: foreign language, primary school, sense, principles, competence, speech, aim, skills.